

Posudek disertační práce

Karlova Univerzita	
Fakulta	Filozofická fakulta
Katedra	Katedra pedagogiky
Program, obor	Doktorské studium, Pedagogika
Disertantka	Mgr. Pavla Soukupová
Disertační práce	ROZVOJ PROFESNÍCH KOMPETENCÍ UČITELE
Rozsah disertační práce	160 stran
Oponent	Doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.,
Pracoviště	Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

K aktuálnosti zvoleného tématu

Disertační práce Mgr. Pavly Soukupové je tematicky zaměřena na podporu profesionality učitelů s oporou v konceptu *profesní kompetence*. Toto téma v oboru pedagogika patří k profilujícím jednak v kontextu pedeutologické specializace, ale též s ohledem na vzdělávací politiku státu. Po léta se opakující tendence k snižování požadavků na rozsah a kvalitu vysokoškolské, potažmo univerzitní, přípravy učitelů i – podle mého mínění – po celé čtvrt století chronicky bídna úroveň promyšlenosti a systémovosti dalšího vzdělávání učitelů (zejména s ohledem na souvztažnost teorie a praxe) v naší republice včetně stále nedokončené koncepce kariérního systému společně způsobují, že téma profesních kompetencí lze řadit mezi nejaktuálnější a prioritní. Nadto, význačnost diagnostické kompetence, na kterou se autorka ve své práci zdůvodněně zaměřila, v současné době stoupá již s ohledem na politicky prosazovanou státní koncepci společného, resp. inkluzivního vzdělávání.

Z uvedených důvodů pokládám téma posuzované disertace pro pedagogiku, která je jako obor spoluzodpovědná za utváření odborného diskurzu o kvalitách učitelské přípravy, za velmi potřebné k badatelskému řešení.

Závěr

Téma disertace je aktuální, plodné k diskusi a vyhovuje současnému vývoji oboru disertace.

K cílům a jejich splnění

Cíl disertační práce a jejího výzkumného šetření byl autorkou stanoven takto: „...*analýza potřeb rozvoje vybrané kompetence a na základě této analýzy podat návrh opatření a metod pro podporu jejího rozvoje v pregraduální přípravě budoucích učitelů*“ (s. 12, 61 posuzovaného díla). Pro výzkum byla disertantkou následně vybrána profesní kompetence diagnostická. Výběr je podložen informacemi ze tří výzkumných šetření mezi učiteli v praxi i budoucími učiteli na pedagogické fakultě (srov. s. 35 – 37), která přinesla poznatek, že právě

diagnostická kompetence je ze strany (budoucích) učitelů pokládána za jednu z profesně nejdůležitějších, a zároveň za relativně málo zvládanou. Volba objektu výzkumu je tedy korektně podložena.

Oporou pro výzkum je teoretická část práce (s. 13 – 59), kterou považuji za solidně zpracované badatelské východisko, s odpovídajícím zázemím v současné odborné literatuře a s uvážlivě formulovanými názory samotné autorky. Autorka se zabývá profesí a profesionalitou učitele, rozebírá kompetenční model učitelské profese a z něj se zvláště soustřeďuje na diagnostickou kompetenci učitele. Tato kapitola se věnuje hlavnímu tématu celé práce, ale potýká se s rozrůzněností přístupů k diagnostice, s nejasností hranic mezi různými typy nebo způsoby diagnózy apod. v citovaných publikacích. Autorka do tohoto nepříliš jasně uspořádaného terénu bohužel nepřinesla razantní náměty na projasňující změnu. V závěru teoretické části se pak P. Soukupová zabývá možnostmi rozvoje profesních kompetencí budoucích učitelů v pregraduálním vzdělávání.

K empirickovýzkumnému dosažení cíle byla disertantkou naplánována čtyři navzájem se doplňující výzkumná šetření (viz s. 61 – 65). Ve výzkumném šetření 1 autorka ověřovala předpoklady o diagnostické kompetenci z výzkumů uvedených v teoretické části (viz výše). Ve výzkumném šetření 2 byl upřesňován obsah termínu „diagnostická kompetence“ prostřednictvím analýzy nejčastěji používaných diagnostických metod v praxi škol – podle toho byla upravena kategorizace diagnostických kompetencí navržených Vašutovou (2004) do soustavy subkategorii, protože, jak disertantka podotýká, „některé položky v sobě obsahovaly více proměnných nebo více etap diagnostického procesu“ (s. 123).

Ve výzkumném šetření 3, které v relativně největším rozsahu přináší původní originální výsledky, byly zjišťovány potřeby rozvoje těchto subkategorii u začínajících a u zkušených učitelů. Šetření 3 bylo zaměřeno na čtyři klíčové oblasti diagnostické kompetence, které vyplynuly z šetření 2: diagnostika procesů učení a školní zdatnosti a výkonnosti žáka, diagnostika osobnosti žáka a procesů jeho chování a jednání, diagnostika sociálních vztahů a sociálního prostředí ve škole, autodiagnostika učitele a reflexe jeho pedagogického jednání. P. Soukupová kromě toho zjišťovala proměny názorů na rozvoj vlastní diagnostické kompetence u začínajících učitelů po 2 a 5 letech praxe.

Čtvrté šetření, které mělo být zaměřeno na obsahovou analýzu studijních programů 9 pedagogických fakult v ČR, není v práci vyhodnoceno, protože autorka nemohla překonat obtíže v přístupnosti dokumentů a pokud již jejich rozdílnou vypovídací hodnotu. Nepovažuji to za podstatný problém, protože vynechání této části neovlivňuje přínosy výsledků z ostatních komponent výzkumu.

Podstatné pro posuzování disertace z mého pohledu je, že autorka shromáždila a uceleně i funkčně vyložila aktuální poznatky o předmětu své práce a zohlednila přitom již kdysi Hrabalem připomínaný klíčový pedeutologický moment diagnostiky v učitelství: diagnostika žáků a třídy má úzký vztah k autodiagnostice vyučujících pod zastřešujícím konceptem

reflektivního praktika (s. 50 n.). Z toho lze usuzovat na celkově progresivní pojetí celého díla P. Soukupové.

Splnění druhé části stanoveného cíle („*podat návrh opatření a metod pro podporu jejího rozvoje v pregraduální přípravě budoucích učitelů*“) má rezervy, bylo by zapotřebí důsledněji a hlouběji rozpracovat nový studijní plán společného základu pedagogických a psychologických disciplín především s ohledem na vazby obecných ped&psych předmětů k oborovým didaktikám, což by ovšem samo o sobě vydalo na monografii. Mám za to, že takto stanovený cíl by v plném rozsahu byl příliš ambiciózní pro jednu disertační práci, proto se spíše jedná o nepřesný odhad při plánování než o mezeru ve výsledcích. Celkový objem odvedené práce a její hodnotu a přínos považuji za plně dostačující pro pozitivní hodnocení disertace.

Závěr:

Cíle disertace byly splněny v rozsahu a kvalitě odpovídající standardním nárokům oboru disertace.

Ke zvoleným metodám disertace

Ve výzkumu autorka použila smíšený design kvantitativních metod (dotazníků s uzavřenými a ratingovými položkami) s kvalitativními (dotazník s otevřenými položkami a hloubkový rozhovor). Hlavní oporou pro výklad jsou kvalitativní metody. Autorka se sice zmiňuje o zakotvené teorii (s. 72, 74), ale naštěstí připouští, že využila jen její část, netvrdí tedy, že tuto metodu v plném rozsahu uplatnila.

Výzkum přinesl nemálo informativních a podnětných poznatků o možnostech a potřebách učitelů v rámci rozvoje diagnostické kompetence. Tyto výsledky jsou vhodným základem pro koncipování modelu pregraduální přípravy učitelů, nicméně spatřuji rezervu v jejich obsažnějším využití při formulaci závěrů. Domnívám se, že autorka zde mohla využít příležitost ke koncepčnějšímu zužitkování svých nesporně přínosných poznatků, protože v textu práce je řada míst, které by mohly být podkladem pro strategické úvahy anebo náměty odvozené z poznatků disertace. Připomenu alespoň jeden moment, který autorka sama vyzdvihuje, citovaný ze s. 106:

„Zásadní význam připisujeme výroku začínající paní učitelky, která přínos pregraduální přípravy shrnula takto: **„na začátku mi připadalo, že nic neumím, ale postupem času zjišťuji, že spousta věcí jsme si říkali, ale dokud jsem si to sama nevyzkoušela, člověk si to ani neuvědomí, že to zná“**. Je zde patrný jasný vztah mezi znalostmi, zvnitřněnými zkušenostmi a uvědomění si vlastní dovednostní roviny, jakési „vzpomínání si“ na teorii, kterou mohu nyní uplatnit v profesní praxi.“

V citátu se nabízí opora pro návaznost na Korthagenovu triádu profesního vývoje „gestalt – schéma – teorie“, do níž by analýza smyslu citátu vnesla potřebnou dynamiku překonávající

poněkud lineární vyznění dané triády. Je to zároveň podpora pro argumentaci ve prospěch systematického využívání modelu reflektivní praxe již v pregraduálním studiu, protože ono „vyzkoušet si“ by s podporou bezprostřední zpětné vazby ze strany fakultního mentora nebo didaktika bylo zhodnoceno teoretickým náhledem ihned, nikoliv až po letech „rozpomínání“.

Vcelku považuji využití metod v přijatelné míře za příléhavé a korektní; je vhodné pro zkoumanou komplexní tematiku a přináší dostatečně důvěryhodné výsledky.

Závěr:

Metody disertace vhodně odpovídají tematice posuzovaného díla a jsou užívány korektně v souladu se standardními nároky oboru disertace.

K výsledkům disertace a k jejímu poznávacímu přínosu

Předcházející části posudku přinášejí informace o tom, že disertační práce Mgr. Pavly Soukupové přinesla kvalitní výsledky a je pro svůj obor přínosná.

Závěr:

Výsledky disertace přinášejí původní poznatky a jsou přínosné jak pro rozvoj teoretického diskurzu oboru, tak pro jeho aplikační uplatnění v edukační praxi.

Celkový závěr posudku

Disertace splňuje podmínky standardně kladené na práce tohoto typu v daném oboru a **doporučuji ji k obhajobě.**

Doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.

V Plzni dne 1. června 2016